

УДК 351:001.76
ББК 65.9 (4 Укр)

Анненкова О.В., Пономаренко Є.В.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО Й ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН СВІТУ

Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 5,
7 під'їзд,
тел.: 0577063229,
e-mail: oprte@mail.ru

Анотація. Проаналізовано законодавчу базу щодо розвитку інноваційної діяльності в країнах світу. Запропоновано узагальнені принципи інноваційного розвитку країн і досліджено правове забезпечення інноваційної діяльності країн ближнього зарубіжжя.

Ключові слова: інноваційний розвиток, державне управління, правове забезпечення.

Annotation. The legislation with respect to development of innovative activity in the countries of the world is analyzed. The generalized principles of innovative development are offered. The legal provision for innovation of CIS-countries is analyzed.

Key words: innovative development, government management, legal provision.

Вступ. В умовах глобалізації одним із важливих питань є ефективне використання інноваційного потенціалу країн світу.

Проблемам інноваційного розвитку на макро- і мезорівнях приділяють значну увагу зарубіжні й вітчизняні вчені та дослідники: Г. Власкін [1], Б. Мільнер [2], А. Гальчинський, В. Геєць [3], В. Онікієнко [4], Л. Федулова [5].

Постановка завдання. Метою дослідження є формування нормативно-правового забезпечення для науково-технічного й інноваційного розвитку країн світу.

Методи дослідження: теоретичне узагальнення, аналіз, синтез, системний аналіз.

Результати. Вирішення проблем у сфері інноваційного розвитку країни та її регіонів потребує: виявлення особливостей інноваційного розвитку в країнах світу; аналізу законодавчої бази інноваційного розвитку в країнах світу та в країнах СНД.

У табл. 1 наведено особливості розвитку інноваційних структур у країнах світу.

Як видно з табл. 1, інноваційні структури представлено технопарками, науковими парками, промисловими парками, науково-технологічними парками в таких країнах світу, як Франція, Корея, Тайвань, Угорщина, Білорусь. Бізнес-інкубатори, бізнес-мережі та ін. превають у США, Малайзії, Росії. Особливості розвитку першої групи інноваційних структур полягають у формуванні інвестиційної політики, яка спрямована на розвиток інноваційних технологій, підвищення конкурентоспроможності товарів і послуг. Діяльність інноваційних структур другої групи орієнтована на конкретний напрям (технології, бізнес) на основі фінансової та технологічної підтримки. Розширення науково-технологічного співробітництва передбачає розробку європейської програми науково-технічного співробітництва у сфері високих технологій "Еврика", яка спрямована на створення й підтримку міжнародної мережі наукових і промислових організацій і сприяння встановленню контактів між ними у сфері НДДКР. У програмі беруть участь 37 країн. Учасниками є 15 країн ЄС, а також Іспанія, Швейцарія, Туреччина, Ізраїль, Хорватія, Чехія, Естонія, Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Кіпр, Сан-Марино, Сербія й Чорногорія, Монако, Росія, Україна [6].

Особливості розвитку інноваційних структур у країнах світу [6]

Країни світу	Інноваційні структури	Особливості розвитку
1. США	Бізнес-інкубатори	створення програми для формування бізнес-інкубаторів
2. Франція	Технопарки	орієнтовані на сфокусовані дії організаційні мережі, тобто на зв'язках між фірмами технополісу
3. Німеччина	Інноваційні (технологічні) центри	розвиток послуг (інформаційне забезпечення, забезпечення ефективних зв'язків для управління проектами та ін.)
4. Фінляндія	Технопарки	участь у складанні регіональних програм, які розробляються строком на 4 роки й мають чітко поставлені цілі, завдання й критерії створення нових фірм, спільних виробництв і т. д.). Програма передбачає розробку концепції й стратегії розвитку промислових кластерів
5. Малайзія	Мультимедійний суперкоридор (MSC)	орієнтація на економіку, яка засновується на знаннях
6. Корея	Наукові парки	орієнтація на створення програмного забезпечення та інформаційних технологій
7. Тайвань	Науковий індустріальний парк Сінгу (HSIP)	формування інвестиційної політики, яка спрямована на наукомісткі галузі промисловості; наявність урядового інституту, діяльність якого спрямована на розвиток інноваційних технологій
8. Угорщина	Промислові парки	створення урядової програми розвитку промислових парків; створення промислових парків на базі угорських науково-дослідних центрів, що сприяє розвитку університетських міст (Будапешт, Егера, Мішкольц, Д'єр, Дебрецен та ін.)
9. Росія	Бізнес-інноваційна мережа – RuBIN	розробка нового широкомасштабного довгострокового проекту участі російських організацій бізнес-інноваційної структури в новій найбільшій європейській мережі підтримки підприємництва (Enterprise European Network – EEN)
10. Білорусь	Інноваційне республіканське унітарне підприємство “Науково-технологічний парк” БНТУ	створення ефективної системи, яка сприяє розвитку науково-технічного потенціалу, упровадженню результатів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у реальний сектор економіки; створення та підтримка малих інноваційних підприємств, а також залучення їх до процесу освоєння та випуску наукоємкої продукції

У табл. 2 наведено принципи інноваційного розвитку країн ближнього зарубіжжя.

Як видно з табл. 2, загальними принципами інноваційного розвитку України, Білорусі є: принцип об'єктивності, принцип гласності (відкритості).

Таблиця 2

Принципи інноваційного розвитку країн ближнього зарубіжжя

Країна	Основні принципи	Сутність принципів
1. Україна	принцип об'єктивності	спрямований на орієнтацію на інноваційний шлях розвитку економіки України та визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку
	принцип науковості	забезпечує ефективне використання вітчизняного науково-технічного й інноваційного потенціалу та взаємодію науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери в розвитку інноваційної діяльності
	принцип дотримання загальнодержавних інтересів	ґрунтується на ефективному використанні ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності [7]
	принцип цілісності	забезпечує розроблення взаємоузгоджених прогнозних і програмних документів економічного й соціального розвитку України
	принцип об'єктивності	полягає в тому, що прогнозні та програмні документи економічного й соціального розвитку України розробляються на основі даних органів державної статистики
	принцип науковості	забезпечується розробленням прогнозних і програмних документів на науковій основі
	принцип гласності	полягає в тому, що прогнозні та програмні документи економічного й соціального розвитку є доступними для громадськості
	принцип самостійності	полягає в тому, що місцеві органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень відповідають за розроблення, затвердження та виконання прогнозних і програмних документів економічного й соціального розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць;
	принцип рівності	полягає в дотриманні прав і врахуванні інтересів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання всіх форм власності [8]
2. Росія	принцип інтеграції науки й освіти	передбачає взаємодію різних форм участі працівників, аспірантів і студентів освітніх установ
	принцип концентрації ресурсів	спрямований на ефективне використання ресурсів у пріоритетних напрямках розвитку науки й техніки [9]
	принцип проектування інноваційного розвитку освіти	означає, що підходи до інновацій в освіті повинні бути інноваційними для системи освіти
	принцип стратегічного інвестування	означає, що головною конкурентною ознакою людини є її знання та компетенція, соціальна й професійна мобільність, уміння ініціювати або підтримувати інноваційні технології, виробництво й управління [10]
3. Білорусь	принцип державної підтримки фундаментальних і прикладних досліджень	спрямований на вибір пріоритетних напрямів науково-технічної діяльності
	принцип об'єктивності	означає орієнтацію наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності на розвиток наукоємких ресурсо-, енерго- та трудозберігаючих виробництв і технологій
		принцип відкритості науково-технічної політики, яка не приносить збитку національній безпеці, обороноспроможності й інтересам Республіки Білорусь [11]

У табл. 3 наведено основні документи щодо розвитку інноваційної діяльності країн колишнього соціалістичного табору.

Таблиця 3

Основні документи, прийняті у сфері інноваційної політики країн колишнього соціалістичного табору [1]

Країна	Документи	Рік виходу
1. Угорщина	1. Закон про венчурний капітал	1998 р.
	2. Інноваційна політика конкурентоспроможності	1999 р.
	3. Науково-технічна політика – 2000	2000 р.
	4. Закон про науково-технічний та інноваційний фонд	2003 р.
	5. Програма підвищення конкурентоспроможності економіки	2003 р.
2. Польща	1. Напрями інноваційної політики до 2002 року	1999 р.
	2. Підвищення інноваційності економіки до 2006 р.	2000 р.
	3. Національна стратегія регіонального розвитку на період 2001–2006 рр.	2000 р.
	4. Основні цілі й напрями розвитку інформаційного суспільства	2000 р.
	5. Стратегія збільшення інвестицій	2001 р.
	6. План дій з розвитку інформаційного суспільства	2001 р.
	7. Напрями державної підтримки малих і середніх підприємств у період 2003–2006 рр.	2003 р.
	8. Галузева програма дій підвищення конкурентоспроможності підприємств у 2004–2006 рр.	2004 р.
	9. Стратегія нарощування інвестицій у науково-технічну діяльність для досягнення цілей Лісабонської стратегії	2004 р.
3. Словенія	1. Технологічна політика	1994 р.
	2. Стратегія підвищення конкурентоспроможності промисловості	1997 р.
	3. Закон про підтримку промислових підприємств з метою розвитку нових технологій 2002–2003 рр.	1999 р.
	4. Стратегія економічного розвитку на період 2001–2006 рр.	2000 р.
	5. Національний план розвитку 2001–2006 рр.	2001 р.
	6. Програма заходів з підтримки підприємництва й конкурентоспроможності на 2001–2006 рр.	2001 р.
	7. Закон про наукові дослідження і розробки	2002 р.
	8. Програма наукових досліджень і розробок	2002 р.
4. Словаччина	1. Концепція державної науково-технічної політики на 2000–2005 рр.	2000 р.
	2. Закон про вищу освіту	2002 р.
	3. Закон про науку й технології	2002 р.
	4. Закон про Словацьку академію наук	2002 р.
	5. Національний план розвитку на 2004–2006 рр.	2003 р.
	6. Галузева програма дій – промисловість і послуги	
	7. Концепція закону про науку	2004 р.
	8. Концепція політики постійного підвищення кваліфікації	2004 р.
	9. Концепція національного плану розвитку на 2007–2013 рр.	2004 р.
5. Чехія	1. Основні принципи розвитку у сфері досліджень і розробок	1998 р.
	2. План дій з підтримки конкурентоспроможності промисловості	1999 р.
	3. Національна політика науково-технічного розвитку у 2000–2002 рр.	2001 р.
	4. Науково-технічна політика на період 2004–2008 рр.	2004 р.
	5. Національна інноваційна стратегія	2004 р.

У 2000–2004 рр. у країнах Центрально-Східної Європи були прийняті документи у сфері інноваційної політики (Угорщина, Польща, Словенія, Словаччина, Чехія), метою яких є орієнтація цих країн на науково-технічний та інноваційний розвиток. У цих документах висвітлюються основні напрями інноваційних стратегій і програми розвитку національних інноваційних лідерів на базі великих підприємств, холдингів, високотехнологічних виробництв, які мають пріоритетне значення для формування національної моделі промислового росту [1].

У країнах СНД інноваційний розвиток знаходиться на низькому рівні, який зумовлений: недостатнім фінансуванням науково-дослідних робіт; відсутністю дієвого інструмента державного управління науково-технічним та інноваційним розвитком країн; відсутністю ефективного механізму моніторингу підтримки перспективних виробництв високотехнологічної продукції.

Ефективне використання інноваційного потенціалу повинно здійснюватись у рамках політики державної підтримки інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність і її розвиток у країнах СНД, у тому числі в Україні, регламентується системою правових актів. Діюче законодавство України визначає умови кредитування.

У табл. 4 наведена законодавча база щодо інноваційної діяльності країн СНД.

Таблиця 4

Законодавча база щодо інноваційної діяльності країн СНД

Законодавчі документи	Цілі	Пріоритетні напрями
	Україна	
1. Концепція науково-технологічного й інноваційного розвитку України (схвалено постановою Верховної Ради України від 13 липня 1999 р. № 619-XIV) [12]	створення ефективних механізмів збереження, ефективного використання та розвитку національного науково-технологічного потенціалу	- науковий розвиток; - технологічний розвиток; - розвиток виробництва
2. Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” [13]	створення правової бази для концентрації ресурсів держави на провідних напрямках науково-технологічного оновлення виробництва та сфери послуг у країні, забезпечення внутрішнього ринку конкурентною наукоємною продукцією й виходу з нею на світовий ринок	- стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності; - середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності
3. Закон України “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки” (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 3421-IV (3421-15) від 09.02.2006 // ВВР. – 2006. – № 22. – Ст. 199). [14]	визначення правових, фінансових та організаційних засад цілісної системи формування й реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки й техніки в Україні	1) фундаментальні дослідження з найважливіших проблем природничих, суспільних і гуманітарних наук; 2) проблеми демографічної політики, розвитку людського потенціалу та формування громадянського суспільства; 3) збереження навколишнього середовища (довкілля) і сталий розвиток; 4) новітні біотехнології, діагностика й методи лікування найпоширеніших захворювань;

		<p>5) нові комп'ютерні засоби та технології інформатизації суспільства;</p> <p>6) новітні технології та ресурсозберігаючі технології в енергетичній промисловості та агропромисловому комплексі;</p> <p>7) нові речовини й матеріали</p>
4. Закон України "Про інноваційну діяльність" [7]	визначення правових, економічних та організаційних засад державного регулювання інноваційної діяльності в Україні; установлення форм стимулювання державою інноваційних процесів і спрямування на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом	<ul style="list-style-type: none"> - орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України; - визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку; - ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності
5. Концепція розвитку національної інноваційної системи (схвалено розпорядженням КМУ від 17 червня 2009 р. № 680-р) [15]	визначення основних засад формування та реалізації збалансованої державної політики з питань забезпечення розвитку національної інноваційної системи, спрямування на підвищення конкурентоспроможності національної економіки	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення інноваційної спрямованості системи освіти; - підвищення результативності вітчизняного сектора наукових досліджень і розробок; - забезпечення підтримки та захисту національного виробника та ін.
6. Закон України "Про наукові парки" (схвалено Президентом України 25 червня 2009 року № 1563-VI) [16]	розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності у вищому навчальному закладі та / або науковій установі, ефективного й раціонального використання наявного науково-технічного потенціалу, матеріально-технічної бази для комерціалізації результатів наукових досліджень і впровадження на вітчизняному та зарубіжному ринках	<ul style="list-style-type: none"> - створення нових видів інноваційного продукту; - інформаційно-методичне, правове та консалтингове забезпечення засновників і партнерів наукового парку; - розвиток міжнародного й вітчизняного співробітництва у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності; - сприяння залученню іноземних інвестицій тощо
7. Закон України "Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків" (назва в редакції Законів України від 04.10.2001 р. № 2743-III, від 07.03.2002 р. № 3118-III) [17]	створення організаційних засад щодо забезпечення діяльності учасників технологічного парку	<ul style="list-style-type: none"> - виконання інвестиційних та інноваційних проектів з виробничого впровадження наукомістких розробок, високих технологій і забезпечення промислового парку конкурентоспроможності на світовому ринку продукції
8. Проект Закону України "Про індустриальні (промислові) парки" [18]	запровадження нових моделей залучення інвестицій у виробничу та іншу господарську діяльність	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення диверсифікації наявної структури виробництва регіону; - розвиток сучасної виробничої та ринкової інфраструктури

	Росія	
1. Федеральний Закон “Про науку та державну науково-технічну політику” [9]	регулювання відносин між суб’єктами наукової та / або науково-технічної діяльності, органами державної влади та споживачами наукової та / або науково-технічної продукції (робіт і послуг)	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток, раціональне розміщення та ефективне використання науково-технічного потенціалу; - посилення вкладу науки та техніки в розвиток економіки держави; - забезпечення прогресивних структурних перетворень у сфері матеріального виробництва
	Білорусь	
1. Закон Республіки Білорусь “Про основи державної науково-технічної політики” [11]	забезпечення економічного й соціального розвитку республіки за рахунок використання інтелектуальних ресурсів суспільства	<ul style="list-style-type: none"> - удосконалення наукового, науково-технічного й інноваційного потенціалів як найважливіших факторів соціально-економічного прогресу; - досягнення високого інтелектуального та культурного рівнів суспільства, які спрямовано на покращення якості життя населення
2. Проект Концепції Державної програми інноваційного розвитку Республіки Білорусь на 2011–2015 роки [19]	досягнення високої конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світових ринках	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток фондових ринків; - формування переліку критичних для економіки країни технологій і відповідних державних програм; - формування наукової системи, адекватної вимогам розвитку міждержавного обміну технологіями, продукцією та послугами; - удосконалення законодавчої бази та ін.
	Казахстан	
1. Стратегія індустріально-інноваційного розвитку Республіки Казахстан на 2003–2015 роки [20]	досягнення стійкого розвитку країни шляхом диверсифікації галузей економіки, яка сприяє відходу від сировинної спрямованості, підготовки умов для переходу в довгостроковому плані до сервісно-технологічної економіки	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток і створення потенційно конкурентоспроможних, у тому числі експортоорієнтованих, виробництв, які працюють у галузях економіки несировинної спрямованості; - стимулювання створення наукоємних і високотехнологічних експортоорієнтованих виробництв; - диверсифікація експортного потенціалу країни; - перехід до світових стандартів якості; - посилення інтеграційних процесів у світову економіку

Таким чином, аналіз законодавчої бази дозволив виявити, що пріоритетним напрямом науково-технічної та інноваційної діяльності України, Росії, Білорусі та Казахстану є створення умов для реалізації цілеспрямованої політики в забезпеченні використання досягнень вітчизняної та світової науки й техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб; створення умов для вирішення найбільш важливих соціально-економічних проблем і визначення пріоритетів інноваційного розвитку держави.

Висновки. Наукова новизна дослідження полягає в розробці теоретичного підходу до формування нормативно-правового забезпечення та інноваційного розвитку на основі використання законодавчої бази країн світу.

Практичне значення дослідження полягає у використанні положень правового забезпечення провідних країн світу в розвитку законодавчої бази щодо науково-технічного та інноваційного розвитку України.

Перспективи подальших наукових розробок: розробка концептуальних засад державного управління науково-технічним й інноваційним розвитком України та її регіонів.

1. Власкин Г. А. Промышленная политика в условиях перехода к инновационной экономике: опыт стран Центр. и Вост. Европы и СНГ / Г. А. Власкин, Е. Б. Ленчук ; Ин-т междунар. экон. и полит. исслед. РАН. – М. : Наука, 2006. – 246 с.
2. Инновационное развитие : экономика, интеллектуальные ресурсы, управление знаниями / [под ред. Б. З. Мильнера]. – М. : ИНФРА-М, 2010. – 624 с.
3. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 роки). Шляхом європейської інтеграції / [авт. кол.: А. С. Гальчинський та ін.] ; Наук. ін-т стратег. дослідж., Ін-т економіки та прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
4. Онікієнко В. В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України : монографія / Онікієнко В. В., Смельяненко Л. Н., Терон І. В. ; [за ред. В. В. Онікієнка]. – К. : РВПС України НАН України, 2006. – 480 с.
5. Федулова Л. І. Технологічний розвиток економіки України / Л. І. Федулова. – К. : Ін-т економіки та прогнозування, 2006. – 627 с.
6. Особенности развития инновационных структур // Проект “Экономика”. – Режим доступу : <http://economics.wideworld.ru/>.
7. Закон України “Про інноваційну діяльність” // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 36. – Ст. 266.
8. Закон України “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України” // ВВР. – 2000. – № 25. – Ст. 195.
9. Федеральный Закон “О науке и государственной научно-технической политике” / Министерство образования и науки Российской Федерации. – Режим доступу : <http://mon.gov.ru/>.
10. Концепция инновационного развития образования Новосибирской области. – Режим доступу : <http://www.websib.ru/develop/>.
11. Закон Республики Беларусь от 12 ноября 1997 г. № 83-З “О внесении изменений и дополнений в Закон Республики Беларусь “Об основах государственной научно-технической политики” от 12 ноября 1997 г. № 83-З / Национальный правовой интернет-портал Республики Беларусь. – Режим доступу : www.pravo.by.
12. Постанова Верховної Ради України “Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України” // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 37. – Ст. 336. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
13. Закон України “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки” // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 48. – Ст. 253 (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 3421-IV (3421-15) від 09.02.2006; ВВР. – 2006. – № 22. – Ст. 199).
14. Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 13. – Ст. 93.
15. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи” від 17 червня 2009 р. № 680-р.
16. Закон України “Про наукові парки” (схвалено Президентом України 25 червня 2009 року № 1563-VI). – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T091563.html.

17. Закон України “Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків” (назва в редакції Законів України від 04.10.2001р. № 2743-III, від 07.03.2002 р. № 3118-III) // Урядовий кур’єр. – 1999. – № 162. – 01.09.
18. Проект Закону України “Про індустриальні (промислові) парки”. – Режим доступу : <http://investkoda.org.ua/uk/legislation/laws/4>.
19. О проекте концепции Государственной программы инновационного развития Республики Беларусь на 2011–2015 годы. 27 ноября 2009 г. – Режим доступу : www.bseu.by.
20. Стратегия индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2003–2015 годы (Утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 17 мая 2003 года № 1096).